

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:3, Issue:7
sssjournal.com

pp.340-346
ISSN:2587-1587

2017
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 10/09/2017 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 26/09/2017
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 27.09.2017

**SURİYE KAYNAKLI GÖÇ KAPSAMINDA ANADOLU'DA SİVİL TOPLUM
GİRİŞİMLERİ: DURUM VE ETKİLER¹**

*CIVIL SOCIETY INITIATIVES IN ANATOLIA CONCERNING MIGRATION FROM SYRIA:
SITUATIONS AND IMPACTS*

Dr. Pınar AKARÇAY

Trakya Üniversitesi, Keşan Yusuf Çapraz Uygulamalı Bilimler Yüksekokulu, Gümrük İşletme Bölümü,
pakarcay@hotmail.com, Edirne/Türkiye

Yrd.Doç.Dr. Gökhan AK

Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, gak2081@yahoo.co.uk,
İstanbul/Türkiye

ÖZ

1990'lı yılların ilk yarısında Balkanlar'da eski Yugoslavya'yı acı, şiddet, savaş, soykırım ve göç dalgaları kasıp kavurmuştur. Günümüzde ise Orta Doğu, aynen 1990'larda Balkanlar coğrafyasının yaşadığı gibi, türlü acı ve ızdırap dolu günlerden geçmekte ve benzer şekilde; ayıp, kıyım ve dramlara sahne olmaktadır. Türkiye, coğrafyanın kendisine yüklediği köprü olma misyonunu -acı da olsa- açıkça ve tekrar kanıtlarcasına, gerek 1990'lar da Balkanlar'da, gerekse 2010'larda Orta Doğu'da yaşanan çatışma ve savaşlarda, bölge insanları için özellikle doğu-batı yönünde kurtarıcı bir hat olma rolünü başarıyla yüklenmiştir. Ancak, 1990'larda Balkanlar'da yükselen göç dalgasını göğüsleyen Trakya coğrafyasına karşılık, 2010'larda savaş ve kıyımlardan kaçan Orta Doğu insanı için yeni rota Ege Denizi olmuştur. Bunda, Doğu Ege Yunan Adalarının, Türk anakarasına çok yakın mesafelerde konuşlanmış olmaları ile deniz sınırlarının, daha kesin ve iyi korunan kara sınırlarına benzerlik göstermemeleri önemli rol oynamıştır. Bununla birlikte, Türkiye, uluslararası politikaların aksine, insanlık onuru, erdemi ve yaşam hakkı gibi temel insani değerleri esas alan ulusal bir anlayış ve kabulle, Anadolu toprakları üzerinde yaşanan ve hareketlenen uluslararası insan göçünü başarıyla kontrol, koordine ve rehabilite etmiştir. Söz konusu durumda, iki önemli faktörün anahtar rol oynadığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, devletin resmi diplomasi kurumlarının bölgede yaşanan bu insanlık dramlarına ve zorunlu göçlere sessiz ve seyirci kalmayarak, mağdur insanların sahipsiz olmadığını göstermesi ve devletin sınırları ile topraklarını bu insanların barınması için açmasıdır. İkincisi ise, Türkiye'deki çoğu sivil diplomasi ve toplum kurumunun, Türk milletinin hoşgörüsü, yardımseverlik ve misafirperverlik gibi temel kültürel özellikleri ile birlikte resmi diplomasi girişimlerini büyük bir olgunluk ve şevkle benimseyip desteklemeleridir. Böylece, bu çalışmanın ana amacı, ülke içinde ulusal olarak kurumsallaştırılan ve yönetilen göç siyasasına ilişkin girişim ve eylemlerinin, küresel ölçekte gündeme getirilmesi, irdelenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Uluslararası Göç, Uluslararası Politika, Anadolu, Sivil Diplomasi Kurumları.

ABSTRACT

In the first half of the 1990s in the Balkans, suffering, violence, war, genocide and immigration waves swept across the former Yugoslavia. At present day, the Middle East is having those days of sufferings and pains experienced by the geography of the Balkans in the 1990s and similarly staged various sorts of shames, slaughters and tragedies of humanity. Turkey, just as if proving openly and repeatedly but pitily the mission of being a bridge burdened by the geography itself, also loaded the role of being a savour line in the direction of east-west for those people of the regions who suffered wars and conflicts in the Balkans in the 1990s as well as the Middle East in the 2010s. However, in contrast to the Thrace region which breasted the increasing migration flows in the Balkans during 1990s, the Aegean Sea has now been the new route for the Middle Easterners who fled from war and slaughters in the 2010s. It is significant by two key reasons that Eastern Aegean Greek Islands are located so closely to the Turkish main land and sea boundries show nearly no similarity to territorial borders which are more accurate and defended better. However, unlike international politics, Turkey, by adopting a national understanding and acceptance founded on key humanity values such as human dignity, virtue and right to life, accomplished successively in controlling, coordinatng and rehabilitating that international human migration experienced on the Anatolian soil. It may be commented that two main factors played a robust role on this. The first one is that formal diplomacy institutions of the State opened her borders and territory for settlement of those disadvantaged people not by staying silent and audience to those human tragedies and mandatory migration. The second one is that many civil diplomacy and society institutions in Turkey have recently supported by adopting formal diplomacy initiatives with great maturity and enthusiasm by utilizing key cultural aspects of the Turkish nation such as tolerance, benevolence and hospitality. Thus the main aim of this study is to contribute to the development, analyzing and bringing on the world agenda of those actions and initiatives in line with the migration politics instutalized and managed nationally in the State.

Key Words: International Migration, International Politics, Anatolia, Civil Diplomacy Institutions.

¹ Bu çalışma, TASAM tarafından 20-22 Nisan 2016 tarihlerinde İstanbul'da icra edilen Sivil Global 2016 Zirvesi'nde (Türkiye'de Göç Konferansı) sunulan tebliğin gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiş halidir.

“İnsan nasıl ayrılır toprağından? Niye? Nereye?
Yoksa şu eski şarkının söylediğı gibi mi gerçekten?
Ve unutma sakın, artık vakti gelince ayrılığın,
Rüzgârla uzaklara sürüklenir bakışların...”²

1. GİRİŞ

Uluslararası ilişkiler disiplininin temel sorunsallarından biri olan ‘uluslararası göç’ olgusunun, özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, küreselleşme ve dünya çapındaki siyasi, ekonomik ve toplumsal krizlerle birlikte popülaritesi hızla artmış ve geçmişte göreceli olarak kısır kalmış bu önemli uluslararası sorunla ilgili çalışmalar da bu paralelde hız kazanmıştır. Keza ‘küreselleşme’ olarak bilinen olgusal fenomen, bir yandan ülkeler arasındaki sınırları eritmekte, diğer yandan da gerek toplumlar-içi, gerekse toplumlar-arası yeni sınırlar oluşturmaktadır. Farklı kültürlerden gelen insanlar arasındaki mesafelerin azalması, kültürlerin birbirlerini tanımlarına olanak sağlamakla birlikte, bu kültürlerin birbirleriyle önemli çatışma alanları içerisine girmelerine de yol açmaktadır (Bitkal, 2014). Nitekim günümüzde küreselleşme ile birlikte ülkelerarası etkileşimin artması, iletişim, teknoloji ve ulaşım imkânlarının iyileşmesi gibi nedenlerle, milyonlarca insan uluslararası göç süreçlerine dâhil olmuş; halen de olmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM)’in 2010 yılı rakamlarına göre, dünya çapında 214 milyon insan, yabancı bir ülkede göçmen olarak yaşamaktadır (Tunç, 2013).

Bu çalışmanın ana amacı, Türkiye içinde ulusal olarak kurumsallaştırılan ve yönetilen Suriye kaynaklı uluslararası düzensiz göçe dayalı resmi göç-yönetimi siyasasına ilişkin sivil toplum orijinli girişim ve eylemlerin, küresel ölçekte gündeme getirilmesi, irdelenmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktır. Zira Türk devletinin son yıllarda Suriye’de yaşanan insanlık dramlarına ve düzensiz insan göçüne karşı gösterdiği ‘yüce’ yaklaşımın dünya kamuoyu gündeminde her vesileyle gündeme getirilmesi ve duyurulması entelektüel bir ödevdir. Bu şekilde yaratılabilecek yeni farkındalıkların, gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında potansiyel vaat eden çeşitli müstakbel sivil diplomasi kurumlarını, uluslararası göçü ve bundan doğan ‘hayati’ krizleri daha etkili çözümlerle yönetmek yolunda daha güçlü ve verimli inisiyatifler almaya teşvik edeceğine de inanılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Günümüzde Türkiye devleti, 1923’teki kuruluşundan bu yana farklı dönemlerde, farklı şekiller alan uluslararası göç ve sığınma hareketlerine sahne olmuş ve halen de yoğun biçimde olmaktadır. Zira uluslararası göç, günümüzde dünya siyasasını her açıdan etkileyen ve devletlerarası ilişkilerin çerçevesini doğrudan belirleyen bir uluslararası ilişkiler sorunu ve böylece de disiplini halini almıştır. Türkiye de, coğrafi konumu itibarıyla, Avrasya kaynaklı uluslararası düzenli ve/veya düzensiz göçten doğrudan etkilenen bir ülke durumundadır. Bu nedenle, Türkiye’nin ürettiğı resmi ve sivil kaynaklı göç siyasaları bölgesel ve küresel bağlamda önem taşımakta, dikkatleri üzerinde toplamaktadır. Napolyon’un dediğı gibi; “*Bir devletin kaderini öğrenmek istiyorsanız, onun coğrafyasına bakmanız gerekir.*”

Göç, kısaca ekonomik, toplumsal veya siyasal nedenlerle, insanların bireysel ya da kitlesel olarak yer değiştirme eylemi olarak tanımlanmaktadır. Bu hareket ülke içinde olursa iç göç, ülkeler arasında olursa dış göç veya uluslararası göç olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda, ‘uluslararası göç’ olgusu, insanlık tarihi boyunca süregelen ve çeşitli algılara göre biçimlenmiştir. Yasadışı ve transit göç, kaçak iş gücü göçü, mekik göç ve bavul ticareti, iskânli ve serbest göç, beyin göçü gibi ortak kabul gören çeşitleri bulunmakla birlikte, uluslararası göç konusu oldukça geniş bir çalışma ve inceleme alanıdır (Castles ve Miller, 2008). Bu alan içerisinde, ‘mülteci’ ve ‘sığınmacı’ terimleri, konunun hedef ülke (göç alan) ve kaynak ülke (göç veren) tabirleri yanında, diğer iki esas aktörünü oluşturmaktadır (Bitkal, 2014). Bu aktörlere, gerek ulusal, gerekse uluslararası hukuk bağlamında yaklaşımlar da devletten devlete -mevzuatlar tahtında- değişmektedir. Bu durum, Türkiye devleti için de söz konusudur.

Mülteciler, uluslararası ilişkilerde bir aktör olabilmekte, hatta daha kötüsü bir araç olarak da kullanılabilir. Mülteci hareketleri ve uluslararası göç hareketleri uluslararası ilişkilerde güvenliği üç düzeyde etkilemektedir: (1) Göç alan ve transit ülkeler kitle halindeki insan hareketlerini, ekonomik, refah,

² Söz konusu dizeler, Theo Angelopoulos’un 1991 tarihli “Leyleğin Geciken Adımları” filminden alınmıştır.

sosyal düzen, kültürel ve dini değerler ve politik istikrarlarına bir tehdit olarak algılamaktadırlar. (2) Sınırlar arası hareketlerin ikili ilişkilerdeki tansiyonu ve yükü artırması nedeniyle uluslararası ve bölgesel ilişkilerin dengesi etkilenmektedir. (3) Düzensiz göç akını ve nüfusun hesap edilmeyen yer değişimi, göçmen ve sığınmacıların bireysel güvenliği ve değeri üzerinde ciddi etkiler oluşturmakta ve onları uluslararası ilişkilerin ne olacağı ve ne yapacağı bilinmeyen aktörleri haline getirmektedir (Yüksel, vd. 2014; Türkoğlu, 2011).

Mültecilerle ilgili ilk düzenleme, Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'dir. Bu sözleşmede; *"İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen"* her şahıs 'mülteci' olarak tanımlanmaktadır. Türk hukuk sistemindeki 'mülteci' tanımı ise, BM sistemindeki tanımdan biraz farklıdır. Türk mevzuatına göre mülteci; "Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı"dır. Nitekim 1967 protokolünden farklı olarak, Türk hukuk sisteminde bir de 'sığınmacı' kavramı bulunmaktadır. Sığınmacı ise; ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıdır. Türkiye, 1967 protokolünü çekinceli olarak kabul etmiştir. Bu anlamda, Sözleşme'nin birinci maddesine çekince koyarak coğrafi sınırlamada bulunmuştur (Çiçekli, 2007; Odman, 1995).

Türk mevzuatındaki bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, Türk resmi makamları için mülteci, Avrupa'dan gelen mülteci kriteri taşıyan insanlar; sığınmacı ise, Asya ve Afrika'dan gelen mülteci kriteri taşıyan insanlardır. Özetle, mülteci hukuken statüsü kabul edilmiş bir yabancıyı ifade ederken; sığınmacı, mültecilik statüsü incelenen ve bu sebeple kendisine geçici koruma sağlanan kişiyi ifade etmektedir. Sığınmacının da incelemesi bitene kadar ülkede ikametine izin verilir ve sığınmacı, ülkede bulunduğu sürece, asgari düzeyde sosyal yardımlardan faydalanır.

Mülteci akınlarının en önemli nedenleri, devletlerarası çatışmalar, kimliksel çatışmalar, sivil çatışmalar, baskıcı otoriter ve devrimci rejimler ve doğal afetler ve çevre sorunlarıdır (Yüksel, vd. 2014) Bunlar arasında öne çıkan baskıcı rejimler, özellikle II. Dünya Savaşı öncesi ve 1970'ler arasında gerek kendi halkları üzerinde baskılar anlamında, gerekse de uluslararası göçün tetiklenmesi bağlamında oldukça etkili olmuşlardır (Sander, 2008). Mülteciler de, kendilerine hedef ülke olarak coğrafi açıdan kendilerine yakın ülkeleri tercih etmektedirler. Diğer deyişle, Afrika'daki ülkelere Afrika'daki diğer ülkelere, Asya'daki ülkelere Asya'daki diğer ülkelere doğru uluslararası düzenli/düzensiz göçün gerçekleştiği görülmektedir. Bu meyanda, Amerika Mülteciler Komitesi'nin 1999 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre, 1998 yılında evini terk ederek mülteci olan 13.5 milyon insandan 11 milyonu, yaşamak için gelişmekte olan Afrika, Asya ve Ortadoğu ülkelerini tercih ederken, yalnızca 2.5 milyon insan gelişmiş ülkeleri tercih etmiştir (US Committee for Refugees, 1999). İlginçtir ki, hedef ülkelerin gelişmişliği coğrafi yakınlığından sonra gelmektedir.

3. TÜRKİYE'DE SURİYE KAYNAKLI ULUSLARARASI GÖÇE YAKLAŞIM: RESMİ VE SİVİL TOPLUM ÇALIŞMALARI

Günümüzde milyonlarca insanın savaş, etnik çatışma, otoriter rejimler, insan hakları ihlalleri sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalarak hayatlarını başka yerlerde devam ettirmeleri, yalnızca insanlık adına bir trajedi teşkil etmemektedir; aynı zamanda ulusal, bölgesel ve uluslararası güvenliği de tehdit etmektedir (Dağı ve Polat, 2004). Bu meyanda olmak üzere, Suriye'de 15 Mart 2011 tarihinde başlayan barışçıl ve sivil halk ayaklanması geçen süre zarfında iç savaşa dönüşmüştür. Ve hatta Arap Baharı'nın Suriye'deki yansımaları Esed rejiminin sert müdahaleleri sonucunda giderek insani bir krize dönüştü. Sonuçta, 29 Nisan 2011 Cuma günü akşam saatlerinde, 252 kişilik Suriyeli bir grubun Hatay'ın Yayladağı sınırındaki tel örgüyü aşarak Türkiye topraklarına girmesi ve akabinde sığınma talebinde bulunmaları o gün "Bir mülteci krizi ile mi karşı karşıyayız?" sorusunu Türkiye gündemine taşımıştır. (Güçer, vd. 2013). Ortaya çıkan istikrarsızlık Suriye

halkının güvenli bölgeler arayışı içinde zorunlu göçe maruz kalmalarına neden olmuştur. Suriye’de hâlihazırda iç ve dış göç yaşanmaktadır (Dinçer, vd. 2013). Bu anlamda Suriyeli mülteciler sorunu da, aslında -reel politik olarak-, Ortadoğu ülkelerinin mevcut krizi çözecek güçte olmadığını bir kez daha göstermiştir; ancak her şeye rağmen insani yaraların daha da büyümesini engellemek, Suriye krizinden en fazla etkilenen komşu ülkeler arasındaki iletişim ve insani işbirliği kanallarının açık tutulmasına bağlı görünmektedir (Güçer, vd. 2013).

Ülkelerin dış politika, siyaset ve ulusal hukuksal mevzuat anlayışı, mülteci kabulü konusunda önemli bir faktördür. Bunları, günümüzde özellikle ulusal güvenlik mülahazaları tetiklemekte ve şekillendirmektedir (Lohrmann, 2000; Türkoğlu, 2011). Keza mülteci göçü vermek, ülkelerin saygınlığını azaltan bir durumdur (Hein, 1993). Dolayısıyla, iyi ilişki içerisinde olan devletler birbirinden mülteci talebi ile gelen insanları kabul etmekten yana degillerdir ve bu konuda bürokratik ve prosedürel sorunlar çıkartmaktadırlar. Kötü ilişki içerisinde olan devletler ise, birbirinden mülteci talebi ile gelen insanlar için bürokratik ve prosedürel kolaylıklar sağlamaktadırlar (Weiner, 1996).

Bununla birlikte, Türkiye devleti uluslararası göç konusunda en başından itibaren insani bağlamda yaklaşmıştır. Nitekim Türkiye’deki mültecilerin demografik yapılarına bakıldığında ise; mültecilerin % 76’sını kadınlar ve 18 yaş altı çocuklar oluştururken, % 24’ünü 18 yaş üstü erkekler oluşturmaktadır (Yüksel, vd. 2014). Türkiye’nin iç siyasetini bu merkezde şekillendirmesi, devletlerarası arenada da kendisine olan saygınlık, itibar ve beğeninini daha da artmasını sağlamıştır. Günümüzde üç milyon üzerinde göçmeni topraklarında barındıran Türkiye, sergilediği bu insanlık dersi ile tüm dünyanın dikkatini, ilgisini ve hatta kıskançlığını çekmektedir (Dağı, 2000). Türkiye, uluslararası politikanın aksine, insanlık onuru, erdemi ve yaşam hakkı gibi temel insani değerleri esas alan ulusal bir anlayış ve kabulle, Anadolu toprakları üzerinde yaşanan ve hareketlenen uluslararası insan göçünü başarıyla kontrol, koordine ve hatta kolaylıkla rehabilite edebilmiştir. Bunda iki önemli faktörün anahtar rol oynadığını söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, devletin resmi diplomasi kurumlarının bölgede yaşanan bu insanlık dramlarına ve zorunlu göçlere sessiz ve seyirci kalmayarak, bu mağdur insanların sahipsiz olmadığını göstermesi ve devletin sınırları ile topraklarını bu insanların barınması için açmasıdır. İkincisi ise, Türkiye’deki çoğu sivil diplomasi ve toplum kurumunun, Türk milletinin hoşgörüsü, yardımseverlik ve misafirperverlik gibi temel kültürel özelliklerinden de istifadeyle, resmi diplomasi girişimlerini büyük bir olgunluk ve şevkle benimseyip desteklemeleridir.

Bu esnada, mültecilerin sorunları da doğal olarak bitmemektedir. Keza bu insanlar, canlarını korumak maksadıyla, aceleyle yerlerinden ayrılmış, yaşadıkları mekânları terk etmiş kitlelerdir. Bu anlamda, mültecilerin kayıt ve sağlık sorunları sürmekte, maddi ve manevi sorunlarına çareler aranmakta ve eğitim sorunları, eksiklikleri yerel ve etkili tedbirlerle giderilmeye çalışılmaktadır. Savaş psikolojisinin ve onun yarattığı travmadan mültecileri kurtarmaya çalışmak, bir diğer önemli çalışmadır. Mültecilerin Türkiye’deki toplu konaklama merkezlerinde bazı önemli riskler de yok değildir. Bunlar arasında, yangın riski, provakosyan ihtimalini, meselenin yerleştirilmesini ve savaşın ekonomi-politiğini saymak mümkündür.

Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılarla imtihanı, meseleye doğrudan tesir eden bir başka hassas konudur. Keza hâlihazırda 300 bini kamplarda olmak üzere 2 milyondan fazla (bilinen rakam) Suriye’linin Türkiye’de oluşu, savaş mağduru insanlara sahip çıkan Türkiye’nin ne denli “ulvi bir hizmet” yaptığının en açık göstergesidir. Nitekim Türkiye, baştan beri Başbakanlık’a bağlı Afet ve Acil Durum Koordinasyon Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılayı vasıtasıyla durumu kontrol etme çabasını sürdürüyor. Bu bağlamda, ilk olarak Hatay’ın Reyhanlı, Yayladağı ve Altınözü ilçelerinde olmak üzere ülkeyi Suriye’ye bağlayan sınır kapılarına yakın bölgelerde bugüne kadar 17 kamp kurulmuştur. Şu anda kamp sayısı 30’u geçmiş durumdadır. Kamp artışındaki bu sayı, Suriye’den komşu ülkelere günlük geçişin ortalama 7000, Türkiye’ye geçişin ise yaklaşık 1500 kişi olduğu düşünülürse, daha iyi anlaşılacaktır.

Zira Ortadoğu’nun yakın tarihi bu tür dramalara yabancı değildir. Daha önce Irak, Filistin ve Lübnan halkının yaşadıklarını şimdi de Suriye halkı yaşıyor. Suriye’ye sınırı olan dört ülke Türkiye, Ürdün, Lübnan ve Irak muazzam boyuttaki bu akına cevap vermeye çalışıyor. Ancak, özellikle Türkiye dışındaki diğer ülkelerdeki mevcut yönetim anlayışını da hesaba kattığımızda, “istenmeyen” insanlar kategorisinde değerlendirilen Suriyeli mültecilerin kaldığı kampların uluslararası hukuk ve insan hakları bağlamında nasıl işlev gördüğünü tahmin etmek zor olmasa gerekir.

Türkiye’de ise, kayıtlı mültecilerin tamamına yakını Başbakanlık Afet ve Acil Durum Koordinasyon Merkezi Başkanlığı (AFAD)’na bağlı, diğer ülkelerle kıyaslanamayacak kadar büyük kalite farkına sahip kamplarda misafir edilmektedir. Keza Suriye ile 911 kilometrelik sınırı bulunan Türkiye, ülkedeki iç savaştan en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. 2 yıldır devam eden kargaşanın ilk günlerin bu yana Türkiye’nin “rejimin değil, halkın yanında yer alınacağı” şeklindeki açıklamasını yinelemesi, 26 aydır yoğun biçimde Türkiye’ye gelmeye devam eden Suriyeli savaş mağdurları için ilk umut ışığı olmuştur. Suriyeli mültecilerin Türkiye’de konakladıkları kampların tamamı AFAD kontrolünde olup, ayrıca her kampta birkaç tane BM gözlemcisi bulunuyor. AFAD, 2 aylık periyotlar halinde merkezden görevlendirdiği personeliyle bölgede hizmet vermeye devam ediyor, bunun yanında hemen tüm kamplarda AFAD yetkililerinin yükünü paylaşan Türk Kızılayı da hazır bulunmaktadır.

Barınma merkezlerinde valiler, kaymakamlar ve kaymakamlık personeli gibi mülki idare amirleri bizzat görev yapmaktadır. Kaymakamların ilçe merkezleri dışında ikinci makamları konaklama merkezlerinin içine kurulmuş durumdadır. Örneğin, 27 bin nüfuslu Akçakale ilçesine bağlı Süleymanşah Konaklama Merkezinin nüfusu 35 bindir. Bu durumda, yerel yöneticilerin sorumluluğu ve iş yükü ikiye katlanıyor. Kimi ilçelerde kaymakamlık personeli çift vardiya çalışarak hem ilçe halkını mağdur etmemeye hem de kamplardaki işleyişin sorunsuz yürümesini sağlamaya çalışmaktadırlar.

Şu an kapasitelerinin üzerinde hizmet veren AFAD konaklama merkezleri, gerek altyapı, gerekse de sosyal gereksinimleri karşılama bakımından “parmakla gösterilecek kadar” iyi durumdadır. 200 kişilik ekiplerle yaklaşık iki haftada hizmete hazır hale getirilebilen kamplarda kreşten liseye, marketten biçki-dikiş ve kuaförlük kursuna kadar her türlü imkân mevcuttur. Ancak, burada altı çizilmesi gereken nokta, yerel yetkililerin ve bölge halkının gösterdiği insanüstü gayrettir. Zira Ankara’dan kaynaklanan çeşitli koordinasyonsuzluklar, aksamalar ve/veya siyasi mülahazalara rağmen, bölgede ve kamplarda işlerin genel olarak yolunda gitmesindeki temel etkenin, bölgedeki halkın ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK)’nın samimi gayretinin olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Nizip Kampı’nda görüşülen bir Suriye’linin şu sözleri, Suriye halkının Türkiye’ye bakışını çok net ifade etmektedir; “Devletim beni öldürmeye çalışırken Türkiye bana kucak açtı. Oysa tam tersi olmalıydı...” (Güçer, vd. 2013)

Türkiye’de Suriyeli mültecilerle çalışma yürüten STK’ların ilgi alanlarının genelde; hukuki/sosyal destek ve danışmanlık, insani yardım, sağlık, eğitim, mesleki eğitim, çok amaçlı merkezler, kültür-sanat, araştırma, konferans/atölye/eğitim üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu nevi çalışmalar, Türkiye’de kamp dışında yaşayan Suriyeli mültecilere destek veren belli başlı STK’ların yürüttükleri çalışmaların kısa bir dökümünü yapmaktadır. Nitekim Suriye’den mültecilerin gelmeye başladığı 2011 yılından bu yana birçok uluslararası ve Türkiyeli STK insani yardımdan kültür sanata farklı alanlarda Suriyeli mültecilere yönelik faaliyet yürütmektedir. Bununla birlikte, alanda çalışan STK’ların belli başlıları birbirlerinden haberdar olsa da, bu alanda genel bir koordinasyondan bahsetmek mümkün değildir. Sayıları gün geçtikçe artan STK’lar ve yürüttükleri çalışmalar hakkında genel bir bilgi eksikliği de söz konusudur. Suriyeli mültecilere yardım amaçlı çalışan STK’ların hangi alanlarda çalıştıkları, kimlere destek verdikleri, kapasiteleri, yürüttükleri projeler, fon kaynakları, ortakları, yaşadıkları zorluklar, ihtiyaçları gibi çok temel konular hakkında kapsamlı bir dökümün de bulunduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bu alanda karşılaştığımız tek çalışma İGAMDER’in 2013 yılında 12 STK ile yaptığı çalışma olmuştur. Bununla birlikte, sadece Antep’te 100’ü aşkın STK’nın Suriyeli mültecilere yönelik çalışma yürüttüğünün söylenmesi, bize alanın büyüklüğünü göstermektedir. Bu alanda çalışan tüm STK’lara ulaşarak, böylesi dinamik bir alanın güncel ve eksiksiz bir dökümünü yapmanın da, uzun erimli bir ekip çalışması gerektirdiğini vurgulamak önemlidir (Kutlu, t.y.).

Türkiye’de, özellikle Suriye kaynaklı göçün iyice artış gösterdiği ve ulus-aşırı bir sorun olarak iyiden iyiye ortaya çıktığı 2012 yılı sonrası, STK’ların konuya ilişkin yaptıkları çalıştay, araştırma raporu, alan çalışmaları, panel gibi çalışmalarla, sivil toplumun Suriye kaynaklı göç sorununa devlet ve toplum arasında bir bağlantı aşaması olarak yapabileceği önemli katkılarda karşılaştığı sıkıntılar da ortaya çıkarılmıştır.³ Bu da sevindirici ve olumlu bir durumdur. Örneğin, STK’ların mülteci alanıyla ilgili bilgi eksikliği ile finans ve insan kaynağı

³ Çalıştaya verilebilecek örnek olarak bkz. İstanbul Bilgi Üniversitesi, “Suriyeli Mülteciler Alanında Sivil Toplum Çalıştay Raporu”, 28 Mayıs 2014, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 2014, s. 1-13. Araştırma raporlarına verilebilecek örnek olarak ise bkz. İGAM, “Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor”, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi- İGAM Yayını, Ankara, 2014, s. 1-114; ORSAM, “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, ORSAM Rapor No: 195, Ankara, Ocak 2015, s. 1-44.

yetersizlikleri bulunmaktadır. Sivil toplumda normalleştirmeye yönelik, bütüncül hizmet sunan bir yaklaşım bulunmamaktadır. Sivil toplumun temelde sürdürülebilirlik sorunu dolayısıyla uzun dönemli planlama yapma imkânları kısıtlıdır. Devlet ve ilgili STK'lar, geri dönüş ve entegrasyon konusunda projeler yapmalı, uzun vadeli politika geliştirmelidir. STK'lar, hedef kitle olarak ağırlıklı biçimde kentlerdeki Suriye'lilere yönelebilirler. STK'ların bölgesel düzeyde iletişimi için platformlar oluşturulmalıdır. İlgili STK'lar tematik olarak çalışma grupları oluşturmalıdır. STK'lar ve Üniversiteler tarafından karşılıklı ihtiyaç analizleri yapılmalıdır (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2014).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Mültecilik olgusu geçmişten günümüze dek devam eden ve devam edecek olan bir olgudur. Bu sorun, yalnızca ülkesini terk eden kişiyi etkilememektedir. Aksine, hem ülkesini terk eden kişiyi hem de hedef ülkeyi ve vatandaşlarını etkilemektedir. Dolayısıyla bu sorun, kaynak ülke ile beraber, hem ülkesini terk eden kişinin hem de hedef ülke ve vatandaşlarının sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, anılan uluslararası sorun, ekolojik sorunlar gibi tüm insanlığın sorunudur aslında... Mültecilik sorunu, uluslararası alanda barışı, istikrarı ve güvenliği etkilediğinden, bu sorunun çözümü için ulusal ve uluslararası acil ve güçlü siyasetler geliştirilmelidir.

Suriye'de yaşanan iç savaş sürecinde yerinden edilmiş ve göç olgusunu bizzat yaşamış Suriyeli vatandaşlar komşu ülkelere mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci gibi farklılaşan statülerle yerleşmiştir. Mültecilerin hali hazırda maddi/manevi sorunları, eğitim sorunları ve bir takım temel ihtiyaçları bulunmakla birlikte en önemli sorun, mülteciler ile iltica ettikleri toplumlar arasındaki linkin oluşturulması sorunu olarak görülmektedir. Kayıtlanmış, kayıt aşamasında veya kayıtlanmamış olarak üç gruba ayrılan mülteciler barınma temelli olarak kamplarda veya kamp dışında barınan mülteciler olarak da iki gruba ayrılmaktadırlar.

Mültecilerin, hem yardımlara ulaşmada hem de yaşadıkları toplumlar ile iletişim kurmalarında ciddi sorunlarının olduğu görülmektedir. Bu nedenle, Türkiye vatandaşlarına yönelik farkındalık çalışmaları özellikle sivil toplum kuruluşları tarafından yapılmalı, tüm toplumsal gruplar mülteciler ile ilgili olarak bilgilendirilmeli, sorun ve ihtiyaçları ücretsiz sosyal etkinliklerle daha iyi anlatılmalıdır.

Dolayısıyla, sivil toplum kuruluşlarının Suriyeli mülteciler meselesine dikkat çekme ve çözüme katkı sunma sorumluluğu, aslında resmi makamlardan (devletten) daha fazladır. Bu çerçevede, bugüne değin yapılan konuya ilişkin çeşitli sivil toplum kuruluşları çalışmaları, meselenin gerek devlet, gerekse toplum nezdinde güncel tutularak, daha iyi anlaşılmasına ve sorunların imcece usulü paylaşılması yönünde zihni ve ruhi katkılar sundukları görülmüştür. Bu meyanda, Suriyeli mültecilerin durumunu bölgesel boyutta karşılaştırmalı biçimde ortaya koyan saha çalışmaları, Türkiye'deki Suriyeliler meselesine ilişkin organize edilen çeşitli çapta çalıştay ve toplantılarla kamuoyu oluşturma süreci, Suriye ile sınır illerini ziyaret ederek yapılan kapsamlı çalışmalar, ziyaretler sırasında yerel yetkililer, sivil toplum kuruluşları, iş dünyası, akademisyenler, yerel halk ve Suriyeliler ile gerçekleştirilen görüşmeler, Suriye'den kaynaklı uluslararası göçün hem toplumlar arası, hem de toplumlar ve sınırlar ötesi etkilerini ortaya koymada oldukça önemli yol kat edilmesini sağlamıştır. Bu nedenle, tüm bu etkinlik ve girişimler neticesinde hazırlanan raporların, Suriyelilerin Türkiye'de yarattığı toplumsal, ekonomik, siyasi ve güvenlikle ilgili etkilerin incelenmesi bağlamında dikkatle irdelenerek, analiz edilmesi ve gerektiğinde devlet politikaları olarak hayata geçirilmesi elzemdir.

Dolayısıyla, Türkiye'de sivil toplum kuruluşlarının bu alanda karşılaştıkları sorunların çözümü yolunda atılabilecek adımlar olarak şunlar akla gelmektedir:

- ✓ STK'lar arasında güçlü bir koordinasyonun oluşturulması gerekmektedir. Böylece, Suriyeli mülteciler alanında faaliyet gösteren STK'lar arasında online platform oluşturularak sorunlar, ihtiyaçlar, bilgi ve deneyimlerin paylaşılması sağlanabilir.
- ✓ STK'ların mülteci hukuku ve hakları konusunda detaylı şekilde bilgilenebilmeleri için eğitim ve seminerler düzenlenebilir.
- ✓ Her bir STK uzmanlaştığı alandaki bilgiye göre diğer STK'lar ile ihtiyaç durumunda irtibata geçebilir.
- ✓ STK'lar tematik gruplar (kadın, çocuk, sağlık, eğitim, vb.) oluşturularak çalışabilir. Genel katılımlı toplantılar yanında tematik atölyeler düzenlenebilir.
- ✓ Örgütlerin faaliyetlerini kendi ifadeleriyle bir döküm/rapor olarak hazırlayarak, web siteleri veya sosyal medya aracılığıyla paylaşmaları faydalı olacaktır.

- ✓ Suriyeli mültecileri hakları konusunda bilgilendirici çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- ✓ Suriyeli mültecilerin örgütlenmeleri ile ilişki kurulmalı ve onların da talep ve ihtiyaçları dikkate alınmalıdır.⁴

KAYNAKÇA

- Bitkal, S. (2014). “Ulusötesi Göçler ve Mülteci Sorunu: Suriye Örneği”, 12 Eylül 2014, <http://akademikperspektif.com/2014/09/12/ulusotesi-gocler-ve-multeci-sorunu-suriye-ornegi/> (Erişim tarihi: 20 Mart 2016).
- Castles, S. & Miller, J.M. (2008). Göçler Çağı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Çiçekli, B. (2007). Yabancılar Hukuku, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Dağı, İ. (2000). İnsan Hakları, Küresel Siyaset ve Türkiye, Boyut Kitapları, İstanbul.
- Dağı, İ. & Polat, N. (2004). Demokrasi ve İnsan Hakları, 2.b., Liberte Yayınları, Ankara.
- Diñer, O.B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişci K. & Özmenek, E.Ç. (2013). “Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye: Sonu Gelmeyen Misafirlik”, USAK ve Brookings Enstitüsü Yayını, Ankara.
- Güçer, M., Karaca, S. & Diñer, O.B. (2013). “Sınırlar Arasında Yaşam Savaşı: Suriyeli Mülteciler-Alan Araştırması”, (USAK Sosyal Araştırmalar Merkezi Yayını, USAK Rapor No: 13-04), USAK Yayını, Ankara.
- Hein, J. (1993). “Refugees, Immigrants and State”, Annual Review of Sociology, 19: 43-59.
- İGAM. (2014). “Sivil Toplum Örgütlerinin Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler İçin Yaptıkları Çalışmalar ile İlgili Rapor”, İltica ve Göç Araştırmaları Merkezi- İGAM Yayını, Ankara.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi (2014). “Suriyeli Mülteciler Alanında Sivil Toplum Çalıştay Raporu”, 28 Mayıs 2014, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul.
- Kutlu, Z. (t.y.). “Bekleme Odasından Oturma Odasına: Suriyeli Mültecilere Yönelik Çalışmalar Yürüten Sivil Toplum Kuruluşlarına Dair Kısa Bir Değerlendirme”, Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı Yayını, İstanbul.
- Lohrmann, R. (2000). “Migrants, Refugees and Insecurity. Current Threats to Peace”, International Migration, 38(4): 3-22.
- Odman, T. (1995). Mülteci Hukuku, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.
- ORSAM (2015). “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, ORSAM Rapor No: 195, ORSAM Yayını, Ankara.
- Sander, O. (2008), Siyasi Tarih 1914-1994, 17.b., İmge Kitabevi, Ankara.
- Tunç, İ. (2013). “Uluslararası Göç ve Göçmenlerin Sosyo Kültürel Uyum Sorunları”, Aralık 2013, https://www.academia.edu/5875594/Uluslararası_Göç_ve_Göçmenlerin_Sosyo_Kültürel_Uyum_Sorunları (Erişim tarihi: 21 Mart 2016).
- Türkoğlu, O. (2011). “Mülteciler ve Ulusal/Uluslararası Güvenlik”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 30(2): 101-118.
- Yüksel, U., Bulut, M.N. & Mor, Z. (2014). “Türkiye’de Bulunan Suriyeli Mülteciler: İnfografik Rapor”, IMPR Raporu, Ankara.
- US Committee for Refugees (1999). World Refugee Survey, USCR Pub., Baltimore.
- United States Committee for Refugees and Immigrants (1999). U.S. Committee for Refugees World Refugee Survey 1999 - Turkey, 1 January 1999, available at: <http://www.refworld.org/docid/3ae6a8d30.html> (Erişim tarihi: 22 Mart 2016).
- Weiner, M. (1996). “Bad Neighbors Bad Neighborhoods: An Inquiry into the Causes of Refugee Flows”, International Security, 21(1): 5-42.

⁴ Bu öneriler için yararlanılan kaynak olarak bkz. İstanbul Bilgi Üniversitesi, “Suriyeli Mülteciler Alanında Sivil Toplum Çalıştay Raporu”, 28 Mayıs 2014, İstanbul Bilgi Üniversitesi Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, İstanbul, 2014, s. 1-13.